

12. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
14. Корупція – корозія влади : Соц. сутність. Тенденції та наслідки. Заходи протидії / М. І. Мельник. – К. : Юрид. думка, 2004. – 397 с.
15. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії. / Є. В. Невмержицький. – К. : КНТ, 2008. – 364 с.
16. Оціночний звіт по Україні. Затверджено GRECO на 32-му пленарному засіданні, 19-23 березня 2007 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.coe.int/GRECO.
17. Шульженко Ф. П. Корупція в Україні: як реально зменшити її масштаби / Ф. П. Шульженко // Право України. – 2009. – № 11. – С. 107-110.

Ярошенко М. А., Шевчук З. Ю. Эволюция антикоррупционного законодательства в Украине в период независимости.

Статья посвящена анализу эволюции антикоррупционного законодательства через призму социально-политической реальности в период независимой Украины. Раскрыты основные нормативно-правовые акты, определяющие противодействие коррупции в Украине. Прослежены главные противоречия между уголовным и административным принципами ответственности за коррупционные правонарушения. Высказаны предложения относительно улучшения законодательства по противодействию коррупции в Украине.

Ключевые слова: коррупция, нормативно-правовые документы, административные правонарушения, уголовная ответственность, противодействие коррупции.

Yaroshenko M., Shevchuk Z. Evolution of Anti-Corruption Legislation in modern Ukraine.

The article deals with the analysis of anti-corruption law through socio-political reality in Ukraine. The basic normative legal documents determined counteraction a corruption in Ukraine are shown. The main contradictions between criminal and administrative principles of liability for corruption are found out. Proposals as for improvement of counteraction a corruption in Ukraine are made.

Keywords: corruption, normative legal documents, administrative offences, criminal liability, counteraction for corruption.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 34.08:159.942

Білозьоров Є. В.

**кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ**

ЕМОЦІЙНІ СТАНИ У СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються емоційні стани у сфері здійснення юридичної діяльності. Досліджено різні прояви правових емоцій у процесі реалізації повноважень юриста, а також розглянуто види та функції правових почуттів. Значну увагу приділено взаємозв'язку рівня вираженості емоційності та психологічних особливостей саморегуляції юристів у сфері здійснення юридичної діяльності.

Ключові слова: емоційні стани, емоційність, правові емоції, правові почуття, юридична діяльність.

Однією з найбільш актуальних науково-практичних проблем сучасності є розкриття потенційних можливостей емоційної сфери юриста. Одним із головних напрямів сучасної науки стало вивчення неоднозначності впливу емоцій на доцільність поведінки та продуктивність діяльності юриста. У повсякденному житті суб'єкти правових відносин постійно зустрічаються з необхідністю керування психологічними станами та пошуку найбільш ефективних способів емоційної регуляції. Не є винятком і діяльність юриста, для якого вельми важливим є удосконалення процесу емоційної саморегуляції, що забезпечує гармонійність функціонування різних властивостей особистості.

Відомий філософ і правознавець І. О. Ільїн визначає емоційність із позицій природно-правового підходу як природне почуття права, особливий духовний настрій у якому людина стверджує власну духовність [1, с. 86]. Під поняттям «правова емоційність» розуміють ставлення особи, групи, суспільства до чинного, минулого і бажаного права, а також до діяльності, пов'язаної з правом [2, с. 677]. В юридичній науці під правовими емоціями розуміють всі ті емоції, які відчуває людина, сприймаючи явища дійсності під кутом зору права, правового регулювання, закріплених за нею прав, свобод, обов'язків, юридичної відповідальності за правопорушення [3, с. 7].

Для того, щоб детальніше охарактеризувати правові емоції, необхідно розглянути це поняття крізь призму психології та юридичної науки.

У психологічній науці емоції являють собою різні форми відображення реального світу. На відміну від пізнавальних процесів, що відбивають навколишню дійсність, емоції визначають об'єктивну реальність у переживаннях. У них виражається суб'єктивне відношення людини до предметів і явищ навколишньої дійсності. Одні предмети, явища, речі радують людину, вона захоплюється ними, інші – засмучують або викликають відразу, треті – залишають байдужою. Таким чином, відображення в мозку людини її реальних переживань, тобто відношення суб'єкта потреб до значимих для нього об'єктів, прийнято називати емоціями [4, с. 575].

Прагнення знайти першопричину емоційних станів зумовило появу різних точок зору, які знайшли відображення у відповідних психологічних теоріях. Це особливо помітно у працях О. П. Саннікової, яка під емоційністю розуміє інтегральне, структурне утворення особистості, що характеризується поєднанням показників різного рівня (динамічного, змістового, імперативного). Емоційний вигляд кожної людини характеризується особливостями поєднання чотирьох основних модальностей: радисть, гнів, страх, печаль. Відтак, емоційність становить стійку позаситуаційну схильність людини до переживання емоцій визначеної якості. При цьому домінування однієї чи декількох модальностей складає тип емоційності [5, с. 64]. Таким чином, дослідницею підкреслювалася наявність зв'язків емоційності з цілою низкою властивостей особистості.

У свою чергу С. Л. Рубінштейн розглядає сутність емоцій через ставлення людини до дійсності. На переконання вченого, емоції – це ставлення людини до світу, до того, що вона відчуває і переживає стосовно навколишньої дійсності, які і складають емоційну сферу людини. Загалом емоції містять у собі декілька ознак, які, на погляд автора, з одного боку виражають стан суб'єкта та його ставлення до об'єкта, а з іншого – характеризуються полярністю, тобто мають позитивний чи негативний

знак (модальність) [4, с. 558].

Досліджуючи питання природи емоційних переживань, їх місця та функції у діяльності, О. М. Леонтьєв приходить до висновку, що емоції виконують роль внутрішніх сигналів і стимулів. Вони є внутрішніми у тому розумінні, що самі по собі не несуть інформації про зовнішні об'єкти, про їхні зв'язки та відношення, ситуації, в яких проходить діяльність суб'єкта, а, перш за все, виражають ставлення між мотивами діяльності та її предметом. Інакше кажучи, емоції, виконуючи важливу функцію мотивації діяльності, самі по собі не можуть бути зведені до мотивів. Емоції зазвичай виникають тоді, коли предмет і явища задовольняють чи не задовольняють потреби особистості [6, с. 174].

Виділяють емоції прості й складні, активні (стенічні) й пасивні (астенічні), позитивні й негативні та ін. Емоції залежать від багатьох чинників, серед яких індивідуальні особливості людини; фактор часу, залежно від якого емоційна реакція може набувати характеру афекту, що розвивається або викликає відповідний настрій; якісні особливості, потреби тощо. Людині властиві такі види емоцій як: морально-політичні, інтелектуальні, естетичні, правові та інші [7, с. 214-215].

На відміну від тих пізнавальних процесів, що раціонально відбивають навколишню дійсність, емоції відображають безпосереднє відношення людини до оточуючого світу у переживаннях, саме тому, емоції, з одного боку виражають стан суб'єкта та його ставлення до об'єкта, а з іншого – характеризуються полярністю, тобто мають модальність – позитивне чи негативне значення (С. Л. Рубінштейн). Одні предмети, явища, речі радують людину, вона захоплюється ними, інші – засмучують або викликають відразу, треті – залишають байдужою. Зміст, якість, змінюваність емоцій людини визначає її емоційність як властивість психіки, що становить стійку позаситуаційну схильність людини до переживання емоцій визначеної якості і характеризується особливостями поєднання чотирьох основних модальностей: радості, гніву, страху, печалі. При цьому домінування однієї чи декількох модальностей складає тип емоційності.

Ще в античній філософії Аристотель серед емоцій виокремлював любов і ненависть, бажання й відразу, надію і розпач, боязкість і сміливість, радість і сум. Представники давньогрецької філософської школи стоїцизму стверджували, що емоції, маючи у своїй основі два блага й два зла, слід поділяти на чотири основні пристрасті: бажання й радість, сум і страх. Б. Спіноза вважав, що існує стільки видів задоволення, невдоволення й бажання, скільки є видів тих об'єктів, зі сторони яких ми їх спостерігаємо. Р. Декарт визнавав шість головних пристрастей: подив, любов, ненависть, бажання, радість і сум. За І. Кантом, емоції прийнято поділяти на стенічні та астенічні. Стенічні емоції – це емоції, переживання яких посилює життєдіяльність людини, що виявляється в підвищеному збудженому стані, радісному хвилюванні, підвищеній бадьорості (радість, злість, гнів). Астенічні емоції – це негативні емоційні переживання пригніченості, суму, пасивної боязливості (туга, тривога) [8, с. 53].

Емоції людини впливають на всі сфери людського життя, у тому числі і на правову. Основні емоційні стани у сфері дії права проявляються у формах афекту, емпатії, настрою, натхнення, стресів, фрустрації та інших, що характеризують ставлення людини до прав та обов'язків, законодавства (реально існуючого та бажаного), правосуддя, законності, покарання тощо. Світоглядні позиції людини в

правовій сфері визначаються чіткістю цих емоцій, відповідності їх змісту та якості існуючого права. Правові емоції мають своїм джерелом: по-перше, багатоканальну правову інформацію, що пов'язана з діючим чи уявним правом, а також із правовим минулим і майбутнім; по-друге, осмислення власного правового досвіду. Це зумовлює суперечливість процесу формування правових емоцій, тому що інформація, яка надходить із різних джерел, знаходиться у процесі взаємовпливу між собою і значною мірою залежить від рівня культури громадян, їх освіченості, життєвого досвіду, професії, оточення тощо.

Стосовно юридичної діяльності, то актуальності набувають проблеми емоційного ставлення юриста до правового життя суспільства. На думку С. Д. Гусарева, до загальних характеристик юридичної діяльності належать: здійснення цієї діяльності у різних сферах суспільного життя; відповідність потребам та інтересам розвитку суспільства; наявність внутрішньої структури; зовнішньої форми прояву. Особливими властивостями, які дозволяють виділити юридичну діяльність із загального кола правової діяльності є її професійність та юрицизм [9, с. 112].

У сфері юридичної діяльності працюють професіонали, які володіють спеціалізованими правовими знаннями, відповідними навичками роботи, виконують кваліфіковано юридично значущі дії, що визначають зміст їх роботи.

Для того, щоб точніше з'ясувати природу емоцій юриста, побачити їх відмінність від інших психологічних явищ, потрібно визначити емоційно-правові межі впливу на юридичну діяльність, передусім внутрішні. Мистецтво керування правовими емоціями ґрунтується на таких засадах як емоційно-правова оптимальність та ефективність юридичної діяльності. Уміння юриста уявно поставити себе на місце іншої людини і розглянути правову ситуацію з її позиції, перейнятися її почуттями дає змогу зняти напругу, звести до мінімуму негативні емоції.

Необхідно зазначити, що на кожен вияв емоцій суб'єкта права існує відповідна правова реакція у сфері здійснення юридичної діяльності. При цьому висока емоційна культура юриста дає змогу збалансувати різні несподівані дії у межах права і досягти таким чином емоційно-правової рівноваги. Цей підхід має емоційно-психологічний вимір, стабілізує юридичну діяльність, спрямовує її у відповідне правове русло.

Окреме місце в структурі юридичної діяльності займає діалог учасників правових відносин. Емоційний діалог суб'єктів правового процесу направлений на вирішення правової суперечки. Забезпечення емоційного діалогу учасників юридичної справи не лише створює фундамент для конструктивного спілкування, а й виробляє в юриста вміння переконувати й інші сторони правової суперечки, що часто йому і доводиться робити. Фактично правова істина, як правило, пізнається в емоційному діалозі. Якщо він відбувається на високому професійному рівні, то підвищується цінність юридичної праці, авторитет фахівця права.

Окрему роль в юридичній діяльності відіграє вміння юриста щодо недопущення та розв'язання емоційно-правових конфліктів. Різновекторність інтересів учасників суспільних відносин є основою для відтворення прояву суперечок у масиві суспільних відносин. За таких умов питання щодо визначення правового (юридичного) конфлікту зводиться до встановлення ознаки, що додатково відрізняє його від інших суперечок в соціумі. Таким критерієм є специфічний правовий характер суспільного «протистояння» інтересів, яке лежить в основі виникнення юридичного конфлікту.

Тобто таке протиріччя опосередковується феноменами правової сфери, наприклад колізійністю правового регулювання певних суспільних відносин тощо [10, с. 211].

Вміння контролювання та розв'язання емоційно-правових конфліктів слугує врегулюванню передусім юридичних суперечок, застерігає від емоційних крайнощів, формуючи у юриста емоційну витривалість, допомагаючи уникнути емоційної катастрофи «вибухових» дій, стресу, неконтрольованості в поведінці. Основна роль у контролі за власними емоціями юриста полягає не стільки у знятті напруги чи у ліквідації самого конфлікту, скільки у зведенні до мінімуму небезпеки від його розвитку. Це може здійснити юрист високої професійної майстерності та емоційної культури в сфері здійснення юридичної діяльності.

Особливу увагу у процесі реалізації юридичної діяльності займає виховання правової емпатії – емоційне ставлення юриста на переживання іншої людини., що є суб'єктом правових відносин. Зрозуміло, що низька емпатійність – це синонім бездушності, черствості, байдужості. Проте надто висока емпатійність може стати причиною певних психологічних ускладнень, посилити залежність юриста від психічного стану і настрою оточуючих, що може вплинути на подальший розвиток юридичного процесу. Юрист повинен приділити значну увагу на формування оптимальної емпатійності, яка повинна сприяти у вирішенні юридичного конфлікту, а не перешкоджати виконанню професійних обов'язків.

Отже, особливістю юридичної діяльності є висока емоційна напруженість у процесі вирішення конкретної юридичної справи. Численні емоціогенні чинники носять як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Ситуації емоційного перенавантаження, пов'язані з високим рівнем афективної напруженості, дезорганізують юридичну діяльність, яка належить до складних, творчих видів соціальної діяльності. Повторювання правових ситуацій та виникнення професійних стресів приводить до виснаження нервової системи юристів, емоційних зривів, нервово-психічних захворювань. У зв'язку з цим у своїй повсякденній праці юрист постійно стикається з необхідністю керування емоційними станами, що викликає проблему пошуку найбільш ефективних способів емоційної регуляції й саморегуляції правника в напружених ситуаціях професійної діяльності.

Особливе місце серед емоцій займають почуття. Почуття – це специфічна форма відображення дійсності, в якій виявляється стійке суб'єктивно-емоційне ставлення людини до предметів та явищ, які вона пізнає і змінює відповідно до своїх потреб. Це продукт суспільного розвитку людини, що виникає лише за наявності певного рівня інтелекту та відображає відношення до предметів і явищ вищих потреб, мотивів діяльності як особистості. Почуття направлені на здійснення саморегуляції людини, впливають на її взаємодію із суспільством, пов'язані з емоціями, не існують поза емоційними проявами, але мають суспільний зміст. Почуття поділяються на нижчі (пов'язані переважно з біологічними процесами, із задоволенням чи незадоволенням природних потреб людини) і вищі (виникають у зв'язку із задоволенням чи незадоволенням суспільних потреб): моральні, інтелектуальні, практичні, естетичні та правові.

Правові почуття – це стійкі емоційні ставлення особи, групи, суспільства до явищ правової дійсності, які відображають значення чинного, минулого і бажаного права відповідно до їх потреб і мотивів діяльності. Становлення правових почуттів тісно

пов'язане з розвитком свідомості та ускладненням правових зв'язків під впливом правової соціалізації та виховання, мають чіткий предметний характер. Вони виділяють з навколишньої дійсності ті правові явища, які для людини мають стійку мотиваційну значущість. Почуття формуються на основі узагальнення емоційного досвіду, відіграють провідну роль в емоційній сфері людини, впливають на динаміку і зміст ситуативних переживань та спонукають до здійснення певних вчинків у сфері права.

У процесі розвитку людини утворюється і поступово змінюється ієрархічна система правових почуттів: одні стають провідними, інші – залишаються потенційними, не реалізованими на певному етапі життєдіяльності. Зміст домінуючих почуттів є однією з характеристик спрямованості особистості.

У правових почуттях виявляється відношення особи до права – позитивне чи негативне ставлення суб'єкта права до правової дійсності (в цьому проявляється індивідуальність правових почуттів). Окремою властивістю правових почуттів є те, що правовий об'єкт, на які вони спрямовані, сприймаються або не сприймаються особою, наприклад, почуття законності, обов'язку, юридичної відповідальності тощо. Формування цих почуттів здійснюється внаслідок узагальнення конкретних переживань особи, які виникають під впливом регулятивної дії права на розвиток суспільних відносин. Правові почуття ґрунтуються на відповідному психофізіологічному, емоційному сприйнятті людиною правової дійсності, що її оточує в повсякденному житті. Вони виникають як результат оцінювання прав, свобод та обов'язків на основі принципу справедливості та гуманності як необхідної умови природної рівноваги людини у суспільстві.

Правові почуття – це складні соціально-психологічні явища правового характеру, які поділяється за:

1) суб'єктами: індивідуальні (сукупність правових почуттів конкретного індивіда); групові (виражають ставлення до права, правових явищ, відображають загальні інтереси та потреби соціальних груп, їх співвідношення з інтересами всього суспільства); суспільні (формують ставлення до права всього суспільства);

2) глибиною відображення правові почуття поділяються на професійні та непрофесійні. Професійні правові почуття поділяються: наукові (доктринальні) – виражають систематизоване, теоретичне освоєння права вченими-правознавцями; практичні – формуються на підставі здійснення юридичної практики суддями, юрисконсультами, адвокатами, прокурорами та іншими практикуючими юристами, яким належить провідна роль у реалізації юридичних норм. Непрофесійні правові почуття поділяються: компетентні – правова обізнаність службових осіб у межах власної компетенції, якою вони офіційно наділені; повсякденні – являють собою побутові, часом поверхневі судження про правовий статус особи та особливості його реалізації у повсякденній трудовій, сімейній та інших сферах суспільного життя;

3) сферою соціальної направленості правові почуття поділяються на позитивні та деформовані. Позитивні правові почуття – це внутрішнє ставлення особи до права як соціального регулятора суспільних відносин, що втілює ідеї гуманізму, свободи та справедливості. Деформовані правові почуття – це спотворене ставлення особи до соціальної цінності права, свідоме ігнорування вимог закону, критичне або зневажливе ставлення до правових принципів та норм.

Функції правових почуттів проявляються в їх впливі на правосвідомість як особливу сферу свідомості, що відбиває правову дійсність у формі юридичних знань та оціночного ставлення до права і практики його реалізації, соціально-правових установок та ціннісних орієнтацій, що регулюють діяльність людини в юридично значущих ситуаціях. До основних функцій правових почуттів належать – пізнавальна, оцінювальна та регулятивна. Усі інші функції постають похідними від них і практично охоплюються ними, зокрема – світоглядна, інформаційна, виховна та ін.

Пізнавальна функція правових почуттів виявляється у тому, що вони виступають засобом, інструментом усвідомлення явищ правової дійсності. Через правові почуття здійснюється як повсякденний, так і професійний та науковий аналіз закономірностей правового життя суспільства, пізнається істинність самого права й способів правового регулювання, формуються практичні знання про право. Процес пізнавальної діяльності у сфері права здійснюється у почуттєвих формах вираження та осмислення окремих правових явищ і права в цілому, й одночасно дозволяє суб'єктам формулювати своє оцінювальне ставлення до чинного законодавства та практики його реалізації.

Оцінювальна функція правових почуттів здійснюється паралельно із пізнавальною і полягає у тому, що з позиції правової психології дається оцінка конкретним життєвим обставинам як юридично значущим. Оцінювальна діяльність надає закінчений характер пізнанню права, спрямовує юридичні знання на вирішення конкретних завдань відповідно до усвідомлених інтересів. Результатом оцінки правового явища є формування ціннісно-орієнтаційного ставлення у сфері права, що дозволяє цю функцію правових почуттів визначати як ціннісно-орієнтаційну.

Регулятивна функція правових почуттів полягає в усвідомленні, визначенні та реалізації суб'єктом у конкретних діях своєї діяльній позиції стосовно вимог діючого права. Ця функція здійснюється під визначальним впливом цінних орієнтацій, які синтезують у собі усі джерела правової активності та мають специфічні механізми реалізації їх втілення через правомірну поведінку.

Незаперечним фактом є те, що останнім часом набуває популярності та значимості думка про важливу роль емоцій (почуттів) у праві та необхідності їх врахування в правовій діяльності. Водночас сучасний стан розробки цієї проблематики не в повній мірі відповідає потребам юридичної теорії та практики. Більшість літературних джерел містять лише фрагментарно-оглядову інформацію про особливості правових емоцій (почуттів). Чітко не вироблено дефініцію правових емоцій (почуттів), не до кінця з'ясовано та розкрито такі важливі аспекти їх юридичної природи як передумови, причини виникнення, ознаки та внутрішня будова тощо. Недостатньо уваги приділено виокремленню та дослідженню критеріїв класифікації правових емоцій (почуттів). Окрім того, конкретні види правових емоцій (почуттів) вивчаються сучасними науковцями у контексті висвітлення інших правових явищ (правова свідомість, правова культура тощо).

Використані джерела:

1. Окара А. Н. Правосознание – центральная категория философии права И. А. Ильина / А. Н. Окара // Государство и право. – 1999. – № 4. – С. 84-93.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 3-тє вид. – К. : Алерта, 2012. – 524 с.

3. Сокурєнко В. Г. Правове почуття / В. Г. Сокурєнко // Вісник Львівського університету. – 1994. – Вип. 31. – С. 7-10.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2009. – 713 с.
5. Санникова О. П. Феноменология личности / О. П. Санникова // Избранные психологические труды. – Одесса : СМІЛ, 2003. – С. 63-69.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
7. Сливка С. С. Юридична деонтологія : підруч. / С. С. Сливка. – 3-тє вид. – К. : Атіка, 2010. – 296 с.
8. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика : [монографія] / І. Ф. Аршава. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – 336 с.
9. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : [монографія] / С. Д. Гусарєв. – К. : Знання, 2005. – 375 с.
10. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у праві : антрополого-комунікативний підхід до аналізу : [монографія] / С. В. Бобровник. – Київ : Юрид. думка, 2011. – 383 с.

Билозєров Е. В. Эмоциональные состояния в сфере осуществления юридической деятельности.

В статье рассматриваются эмоциональные состояния в сфере осуществления юридической деятельности. Исследованы различные проявления правовых эмоций в процессе реализации полномочий юриста, а также рассмотрены виды и функции правовых чувств. Значительное внимание уделено взаимосвязи уровня выраженности эмоциональности и психологических особенностей саморегуляции юристов в сфере осуществления юридической деятельности.

Ключевые слова: эмоциональные состояния, эмоциональность, правовые эмоции, правовые чувства, юридическая деятельность.

Belozerov E. Emotional state in the area of legal activity.

The article examines emotional states in the area of legal activity. Different legal expressions of emotions in the process of powers realization of the lawyer, the types and functions of the legal sense are examined. Special attention to the relationship of the severity of emotional and psychological characteristics of self-regulation of lawyers in the area of legal activity is paid.

Keywords: emotional states, emotional, legal emotions, legal sense, legal activities.

УДК 34.021-044.247(477:4)

Кархут О. Я.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Статтю присвячено розкриттю сутності принципу верховенства права, як основоположної засади у формуванні конституційного ладу держави у контексті європейської інтеграції. Досліджено європейські погляди на принцип верховенства права, як на один із найважливіших європейських принципів. Враховуючи набання європейського досвіду, під верховенством права запропоновано розуміти правовий принцип, що сформувався під впливом глобалізаційних, міжнародних та європейських інтеграційних процесів. Він покликаний забезпечувати захист визначених прав, основних свобод та законних інтересів людини і